

Asia K 15/2020 vp, Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2019, koulujen uskonnolliset juhlat

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

Kirkkohallitus kiittää eduskunnan perustuslakivaliokuntaa mahdollisuudesta lausua oikeusasiamiehen vuosikertomuksesta kouluissa järjestettävien uskonnollisten juhlien osalta.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen päätös (5.11.2019, EAOK/2186/2018) on koskenut koulun perinteisen joulujuhlan pitämistä joulukirkkona. Kirkkohallitus yhtyy päätöksessä esitetyin perustein apulaisoikeusasiamiehen ratkaisuun siitä, ettei koulujen ja oppilaitosten opetukseen kuuluvan, lukuvuoden päättävä juhlan tulisi olla merkitykseltään uskonnon harjoittamista koskeva tilaisuus. On kuitenkin syytä korostaa viitaten aiempiin kannanottoihin ja ratkaisukäytäntöihin, että koulun perinteisiä juhlia ei voida pitää niihin sisältyvän yksittäisen virren laulamisen taikka muun sinänsä uskonnolliseen alkuperään liittyvän tradition perusteella uskonnon harjoittamiseksi katsottavana tilaisuutena (PeVM 2/2014 vp ja AOA dnro 2469/4/14).

Perustuslain 11 §:n turvaamalla uskonnonvapaudella on kaksi ulottuvuutta. Uskonnon ja omantunnon vapauteen sisältyy oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista vakaumus ja oikeus kuulua uskonnolliseen yhdyskuntaan (*positiivinen uskonnonvapaus*). Toisaalta uskonnon ja omantunnon vapauteen sisältyy oikeus olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan ja se, että kukaan ei ole velvollinen osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen (*negatiivinen uskonnonvapaus*). Näitä kumpaakin uskonnon ja omantunnon vapauden ulottuvuutta tulee kunnioittaa. Perustuslain 22 § puolestaan edellyttää, että julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Ottaen huomioon perustuslain 6 §:n tämän turvaamisvelvollisuuden on katsottava koskevan yhdenvertaisesti molempia uskonnonvapauden ulottuvuuksia. Julkiselta vallalta edellytettävää neutraalisuuden periaatetta ei siten voida tulkita vain negatiivisen uskonnonvapauden näkökulmasta. Kuten perustuslakivaliokunta on todennut, pitkälle viety uskonnollista alkuperää olevien perinteiden välttäminen ei myöskään edistä uskonnollista suvaitsevaisuutta (PeVM 2/2014 vp).

Kirkkotilan käyttö koulun juhlatilana

Päätöksessään apulaisoikeusasiamies on pitänyt oppilaiden yhdenvertaisuuden, uskonnonvapauden sekä julkiselta vallalta uskontojen ja vakaumusten suhteen edellytettävän neutraaliuden ja tasapuolisuuden näkökulmasta lähtökohtaisesti ongelmallisena koulun lukukauden päättäjäisjuhlan järjestämistä kirkkosalissa. Kirkkohallitus yhtyy kuitenkin siihen eduskunnan sivistysvaliokunnan kantaan, että ratkaisu jättää edelleen avoimeksi kysymyksen siitä, tekeekö kirkkotila automaattisesti koulun juhlasta uskonnollisen, ellei juhlan ohjelma ole sisällöltään uskonnollinen (SiVL 2/2021 vp, s. 3).

Kirkkohallituksen mielestä kirkkotilan käyttöä juhlatilana ei sinällään voida pitää vielä uskonnon harjoittamisena ja siten loukkaavan perustuslain 11 §:ssä turvattua

uskonnon ja omantunnon vapautta (LSSAVI/12512/2018 ja EOA dnro 2009/4/96). Ratkaisevaa enemmänkin on, onko tilaisuus keskeiseltä sisällöltään uskonnollinen ja liittyykö siihen merkittävällä tavalla uskonnon harjoittamiseksi katsottavia elementtejä.

Kirkkotilaa on mahdollista käyttää juhlatilana kunnioittaen ihmisten yhdenvertaisuutta sekä kulttuurien ja uskontojen moninaisuutta. Vaikka kirkkotila kirkon jäsenelle merkitsee jumalanpalveluksen toimittamisen paikkaa, on kirkko ja kirkkotila sisustuksineen usein merkittävä osa paikallista historiaa ja kulttuuriperintöä. Kirkkotiloissa olevia uskonnollisia symboleja on pidettävä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mukaan luonteeltaan passiivisina, joiden vaikutusta ei voida pitää opetukseen tai uskonnon harjoittamiseen rinnastuvana (Lautsi ym. v Italia). Useat kirkot ja kirkkotilat ovat myös arkkitehtuuriltaan merkittäviä. Kirkkotila sinällään on jo siten monimerkityksellinen ja avautuu tilana eri henkilöille eri tavalla.

Seurakunnat ovat halunneet mahdollistaa kirkkotilan monimuotoista käyttöä, varsinkin tilanteissa, joissa paikkakunnalta muutoin puuttuu riittävän tilavia juhlatiloja. Siten kirkot ovat palvelleet kokoontumispaikkoina erilaisissa tilanteissa. Niissä pidetään konsertteja, vietetään juhlatilaisuuksia ja järjestetään kansalaiskeskusteluja.

Kirkkohallituksen mielestä on kuitenkin tärkeää, että kirkkotilan käytön perustuslainmukaisuuteen saadaan selvyys. Evankelis-luterilaisen kirkon piispat käsittelivät eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisua joulukuussa 2019 julkaistussa kannanotossaan: *Uskontoa ei tule eristää eikä siirtää pois silmistä ja mielestä*. Myös piispojen kannanotossa toivotaan perustuslakivaliokunnan ottavan kantaa asiaan.

Seurakuntien ja koulujen yhteistyö

Suomen evankelis-luterilainen kirkko suhtautuu myönteisesti koulujen ja oppilaitosten kanssa tehtävään monipuoliseen yhteistyöhön. Kouluyhteistyötä koskevassa Kirkkohallituksen ohjeistuksessa lähtökohtana ovat ns. kumppanuuden korit, jotka antavat selkeän rakenteen kunnan sivistystoimen, koulujen ja seurakunnan väliseen yhteistyöhön (koulujakirkko.evl.fi).

Koulun yleissivistävää opetusta ohjaavat varhaiskasvatus-, perusopetus- ja lukiolait sekä opetussuunnitelman perusteet, joiden yleisessä osassa seurakunta mainitaan koulun yhteistyökumppanina. Seurakunta tiloineen (mm. kirkkorakennus ja hautausmaa) voi tarjota oppimisympäristön, jota voidaan tutkia oppiainerajat ylittävästi (esim. historia ja taideaineet) opetussuunnitelmien puitteissa.

Kirkko voi toimia koulun tai oppilaitoksen juhlille arvokkaana juhlatilana, etenkin jos muita riittävän isoja tiloja ei lähistöltä löydy. Juhlan sisältö on koulun omissa käsissä. Lisäksi koulun uskonnollisiin tilaisuuksiin, kuten koulujumalanpalveluksiin kirkko on luonteva kokoontumispaikka. Tällöin koulun tulee järjestää muussa tilassa vaihtoehtoinen tilaisuus, ja huoltajat tai opiskelijat ilmoittavat osallistumisesta.

Koulun ja oppilaitoksen hyvinvointiyhteistyössä kirkkotilaa harvemmin tarvitaan, mutta kriisin ja surun hetkellä sinne saatetaan kokoontua (vrt. Jokelan ja Kauhajoen tapaukset).

Pirjo Pihlaja
kirkkoneuvos